

המבוססת על גרעין עובדתי שבו היא עושה שימוש כחפצה למטרותיה. מהתוצאה לפחות נדמה שהמטרה העיקרית היא הגחכת הסיפור של טולסטוי, או לפחות הטיפול שזכה לו מידי האקדמיה. למשל, הכתרת האירוע הבינלאומי בתור "יובל המאה עשרים וחמש למותו של איוואן איליץ'", שהוא דמות ספרותית בדיונית. הגחכה זו מבוססת גם כן על תיאור אמיתי הלקוח מתוך הפתיחה לסיפור של טולסטוי המספר על מודעת אבל שנדפסה בעיתון "וידמוסווי" בוו הלשון: "פראסקוביה פיודורובנה גולובין מודיעה בלב דואב על פטירת בעלה האהוב איוואן איליץ' גולובין בארבעה בפברואר השנה, שנת 1882" (מרוסית: א"ד יציב, הוצאת דביר, תשל"ה).

לפי תאריך זה, שנת ה-125 למותו חלה בשנת 2007 התואמת את המסופר בנובלה. הדיונים בפאנל הבינלאומי הם נושא להגחכה נוספת. "לפאנל יש נושא מיוחד: שעת חייו האחרונה של איוואן איליץ'". הנושא מעורר גיחוך בהמשך כאשר גיבור סיפורנו אינו יודע למה בדיוק הכוונה:

"שעת חייו האחרונה באמת של איוואן איליץ' היא בגדר נחוש. לפי הכתוב הכל קרה כהרף עין מבחינתו, ואילו מבחינת הנוכחים נמשכה גסיסתו שעתים. אלא אם כן מתכוונים מארגני הפאנל לשעה האחרונה שבה היה שרוי בדמדומי הכרה" (עמ' 167), והעניינים עוד הולכים ומסתבכים לקראת הסוף. אבל עוד קודם לכן אנו עדים לשורה של מצבים קומיים, כאשר גיבור סיפורנו מובל לאולם שבו עליו להרצות, אבל שם מציגה אותו המנחה בתור מישהו אחר, פרופסור שנושא הרצאתו הוא "פראסקוביה פיודורובנה גולובין אשתו של איוואן איליץ' והיחסים ביניהם" (עמ' 151); בעוד שנושא הרצאתו שלו הוא "כאביו של איוואן איליץ'" (עמ' 152) ומקומה של הרצאתו באולם אחר. גם האפיזודה האבסורדית עם הכלבים של בעלי האכסניה, המתפוצצים מעודף מזון, שנזכרה למעלה, ושגיבורנו אחראי למותם בעקיפין כי האכיל אותם מעל למותר, לא נועדה אלא להתערב שוב ושוב בהכנותיו להרצאתו על הסיפור של טולסטוי. שיאה של הפרודיה מתרחש במפגש האחרון בנוכחות המשתתפים מכל תריסר המדינות. כשמגיע תורו של הסופר הישראלי לשאת את דבריו, בהם ביקש לדבר על האור שראה איוון איליץ' בשעת מותו ("במקום המוות היה אור", כותב טולסטוי), מתקבלת הודעה על "פצצה באולם" וכל הקהל עוזב את המקום, בטרם הספיק לומר מילה (עמ' 172). מה שנותר בויכרון המאזינים אלה דברים שאמר קודם לכן המנחה, כי מה שמשותף לסיפור של טולסטוי ולסכסוך במורה התיכון, הוא ששניהם נצחיים. כאן מסתיימת למעשה הנובלה, למעט עניין אחד. כשהסופר מקבל את התשלום, המחאה בסך עשרת אלפים דולר, מתברר לו שהתשלום הוא על ההרצאה הראשונה בלבד, ואילו את שאר ההרצאות נשא "בהתנדבות". פרט זה הוסתר ממנו כדי שלא יולול בהרצאותיו האחרות שנתן בחינם. מה רצתה לקסטל בלום לומר לנו בנובלה זו? נדמה לי, ואיני שותף להשקפתה, אבל זה מה שעולה מרצף האירועים, כי האור שראה איוון איליץ' במוותו, כמו סיפור המופת של טולסטוי, אינם יכולים עוד לשמש לנו מגדלור כלשהו במאה ה-21, מאה של טרור וסכסוכים. קריאת "פצצה" באולם מוחקת בהרף עין את מותו של אדם פרטי אחד, שטולסטוי שקד בגאונות כזו לתאר. ובכלל, הסיטואציה מעיקרה, שבה סופר כושל מישראל מרצה בפאנל בינלאומי על סיפור של טולסטוי, היא מופרכת לחלוטין. כל מה שרצה הסופר הכושל מישראל זו "עבודה", וגם העובדה שחלקה נעשה בהתנדבות הוסתר ממנו, כי אחרת אולי לא היה עושה אותה. הוא אולי סופר כושל, אבל לא פרייר? ❖

יש איוו רשלנות בעריכת ובהצגת ספרה החדש של אורי קסטל-בלום *חיי חורף* (הספריה החדשה, הקיבוץ המאוחד/זמורה ביתן, 2010). על הנובלה שעל שמה קרוי הספר נאמר על גב העטיפה כי עניינה "אשה ישראלית שנסעה במלגה אמריקאית כדי לחקור בעיירה נידחת את הסטטוס של סוגי הווזיה שמחזיקים הישראלים". מהניסוח דלעיל אפשר לחשוב שמטרת המחקר היא לברר באיזה ויזות מחזיקים ישראלים המתגוררים בעיירה נידחת באמריקה, בניגוד, אולי, לערים הגדולות. מקריאה בנובלה עצמה מתברר כי יעדה של הישראלית הוא "פרוור של בוסטון בשם ברוקליין" (עמ' 23) שלמען האמת הוא אחד הפרוורים היוקרתיים של העיר המעתירה, מקום מושבה של אוניברסיטת הארווארד הידועה. בדומה לכך, גם מקומות רבים בטקסט טופלו ברשלנות.

על הנובלה הזו נכתבו רוב מאמרי הביקורת שקראתי, לכן אתמקד בנובלה החותמת את הספר "עבודה", שעליה כמעט לא נכתב דבר. גם כאן נדמה כי הצגת הנובלה על גב הספר - "סופר כושל הנאבק בהתפרקות משפחתו, מוזמן לארצות הברית לפאנל על שעת חייו האחרונה של איוואן איליץ' ומוצא עצמו נשאב מגיבורו של טולסטוי לקונפליקט משפחתי ביזארי בשאלת צבעיהם של סוודרים האמורים לצפות את אבני המצבה של שני כלבים צרודים" - מחמיצה את העיקר, מה שאינו מונע ממחבר הדברים לחתום ולומר "קסטל-בלום מפתיעה אותנו שוב, ממש כפי שציפינו ממנה" (משפט הראוי בזכות עצמו לפרודיה קסטל-בלומית). כי על מה ועל מי, באמת, מלגלת הנובלה הזאת, וכיצד היא עושה זאת?

מדובר, אכן, בסופר כושל החי עם משפחתו על חשבון אביו, אשר משליך את ספריו לאש ומאיים לסלקם מביתו אם לא ימצא עבודה (מכאן שמה של הנובלה). לאחר שכבר היה מוכן לעשות כל עבודה כמעט, מתרחש נס והסוכנת של הסופר בחו"ל, היושבת באיים הקנריים, משיגה לו הזמנה להשתתף בכנס ספרותי בינלאומי תמורת תשלום נאה של רבבת דולרים. וכך מוצג האירוע על ידי הסוכנת שלו: "באוניברסיטת אילינוי שבאורבנה, עיר נידחת במדינת אילינוי, ייערך כנס סופרים בינלאומי לרגל מלאות מאה ועשרים וחמש שנה למותו של איוואן איליץ', הטיפוס ההוא מהנובלה של טולסטוי" (עמ' 137). הפעם החיבה לעיר "נידחת" היא של המחברת עצמה, אבל גם היא לא דייקה פורטא. אמנם האוניברסיטה של אילינוי ממוקמת בעיירה הקטנה אורבנה (נכון יותר בצמד העיירות שמפיין אורבנה, וראה להלן), כמו רוב האוניברסיטאות המכובדות באמריקה, אולם האוניברסיטה עצמה היא ותיקה ויוקרתית ומדורגת במקום ה-15 בקרב האוניברסיטאות הציבוריות באמריקה, אלא שהמספר עושה מאמץ רב לגחך עליה. וכך מספר הגיבור בגוף ראשון על הגעתו ליעדו:

"בנמל התעופה של שיקגו מצאתי את הטיסה שלי בגייט נידח תחת שם יעד אחר: שמפיין. חמישה אנשים נאספו בגייט. שאלתי אחד מהם אם המטוס מגיע גם לאורבנה והוא ענה לי שרק רחוב אחד מפריד ביניהן, בצדו האחד שמפיין ובאחר אורבנה - וביחד שמבנה" (עמ' 140). איני בטוח של מי החידוד הזה ("שמבנה"), של הסופר? של תושב המקום? או של המחברת? אבל מה שברור שחיבתה למקומות נידחים נשמרת גם כאן בציון "גייט נידח".

שיטוט באינטרנט גילה לי שקמפוס האוניברסיטה של אילינוי אכן ממוקם בעיירות שמפיין-אורבנה ושספריית האוניברסיטה, בשיתוף החוג ללימודים סלאביים, אכן מקיימת פרויקט מיוחד המוקדש לסיפורו המופתי של טולסטוי "מותו של איוואן איליץ'". מתוכנית הפרויקט, המפורטת גם היא באתר, התרשמתי שזהו פרויקט מעניין, מקורי ורציני. קסטל-בלום לא המציאה, אפוא, דבר, אלא את ההגחכה הפרודית